

дисципліни питань, а саме:

- визначення та опис віртуального жанру;
- співвідношення та взаємодія традиційних та віртуальних жанрів;
- розроблені критерії для класифікації віртуальних жанрів;
- опис специфічних віртуальних жанрів.

Усе це дає нам право говорити про низьку теоретичну та практичну розвиненість даного напряму, а, отже, і про актуальність дослідження загалом.

Список використаних джерел

1. Василенко К. М. Інтернет-видання України як засіб розширення інформаційно-комунікаційного простору на процес формування суспільної свідомості // Інформаційне суспільство. 2015. Вип. 22. С. 78 – 83.
2. Городенко Л. Теорія мережевої комунікації : монографія. Київ: Академія Української Преси ; Центр вільної преси, 2012. 387 с.
3. Ожеван М. А., Гнатюк С.Л. На шляху до «розумного суспільства»: Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні. Київ : НІСД, 2011. С. 25.
4. Шульц В. Процес комунікації // Публіцистика. Масова комунікація : медіа-енциклопедія ; заг. ред. В. Ф. Іванов ; пер. з нім. К. Макеев, П. Демешко. Київ : Академія Української Преси, 2007. С. 619–646.

УДК 821.161.1

Чорний І.В., доктор філол. наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6079-1746>

Тарабанов О.Ю., здобувач освіти

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна

ЛІТЕРАТУРНИЙ ТУРИЗМ ЗА ТВОРАМИ Д. БЕЗВЕРХНЬОГО

Анотація: Доповідь присвячено творчості сучасного українського письменника з Умані Дмитра Безверхнього. Розглядається його цикл історико-кримінальних творів, об'єднаних головною героїнею Софією Павлівною Хривецькою, який проаналізовано у зв'язку з проблемою розвитку літературного туризму в Україні.

Ключові слова: літературний туризм, локація, ретророман, історико-кримінальний жанр, образ

Останнім часом можна помітити активне розгалуження туристичної індустрії. З'являються нові форми туризму: рекреаційний, пригодницький, шопінг, екологічний, пасивний, культурний тощо. В свою чергу ці форми також мають свої різновиди. Так, одним із різновидів культурного туризму є туризм літературний, суть якого полягає в пізнанні культурної спадщини певного регіону/місцевості з допомогою творів художньої літератури, які стають для подорожуючого своєрідними путівниками, дороговказами, що спонукають туриста ознайомитись з тією або іншою локацією, описаною в творі.

У сучасній українській літературі набуває поширення явище, коли місцеві громади самі «замовляють» відомому розкрученому авторові написання творів,

події яких відбуваються в їхній місцевості на тлі відомих пам'яток архітектури та культури. Таким чином привертається увага читача як потенційного туриста, що може відвідати змальовані митцем краї і фінансово підтримати розвиток тутешньої туристичної галузі. Найбільш успішним прикладом такої співпраці є написання сучасним відомим українським прозаїком і журналістом Андрієм Кокотюхою «львівського» циклу ретродетективів про пригоди Кліма Кошового. Письменник неодноразово запрошувався міською адміністрацією Львова до старовинного західноукраїнського міста, підтримувався фінансово, а його книги активно просувались на ринку. За сюжетами романів «львівського» циклу розроблено туристично-краєзнавчі екскурсії, які проводяться місцевими гідями і користуються популярністю в гостей Львова.

Успіх Кокотюхи сприяв справжньому розквіту цього напрямку в сучасних українських ретророманах, зокрема в історичних детективах. Автори активно зображають у своїх творах привабливі з точки зору розвитку туризму пам'ятки і локації. Цікаво, що це явище розвинуте насамперед у «провінційних» ретродетективах, дія яких відбувається не в Києві або інших великих містах України, що є традиційними туристичними центрами (Львів, Одеса, Полтава, Харків), а в невеликих містах і містечках. Слід згадати твори Лори Підгірної і Ольги Саліпи, які змальовують перлини Поділля – міста Проскурів (сучасний Хмельницький) та Кам'янець-Подільський, Дмитра Безверхнього, події в творах якого відбуваються в рідній письменнику Умані, тощо.

Молодий уманський автор Дмитро Безверхній є автором низки творів історико-детективного жанру, де головною героїнею виступає дружина відставного поліцейського Софія Павлівна Нрієвська. До циклу наразі входить збірка повістей та оповідань «Порядні пані вмирають самотньо» (2022) та два романи: «Порцеляновий погляд» (2020) і «Імперія одноклосок» (2024). Події в творах відбуваються переважно в самій Умані і частково в Києві в 90-ті роки ХІХ століття. Наразі Умань відома переважно двома історичними пам'ятками: Національним дендрологічним парком «Софіївка», заснованим у 1796 р. польським магнатом Станіславом Щенським Потоцьким, і могилою іудейського цадика Нахмана із Брацлава (1772–1810) – одного з засновників хасидизму. Саме сюди приїздить більша частина туристів і паломників. Безверхній у своїх романах намагається довести, що не лише цими об'єктами славне його рідне місце.

Події оповідань, повісті й романів відбуваються переважно в історичному центрі міста серед пам'яток, які дійшли до нашого часу. Це, насамперед, будинок колишнього Василіанського Свято-Богородицького монастиря, заснованого в ХVІІІ столітті Францішеком Салезієм Потоцьким, де 10 червня 1768 року відбулась різанина, вчинена гайдамаками, під час якої загинуло понад 400 учнів-василіан. У ХІХ столітті обитель ліквідували і в часи, описані в творах Безверхнього, тут знаходились військові казарми. Проте драматичні події, пов'язані з цією будівлею, згадуються автором задля створення тривожно-

напруженої атмосфери навколо кривавого злочину, який розплутує головна героїня. Будівля Василіанського монастиря – найстаріша цегляна будова міста, що зберіглася до наших днів. Нині вона є частиною Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань». Там представлені історичні експозиції, мистецькі виставки. У підземеллях діє історично-екскурсійний маршрут «Підземеллями Василіанського монастиря».

На цій же локації розташовані/були розташовані й деякі заклади, що згадуються Безверхнім у циклі. Частина з них дійшла до наших часів, а частина не зберіглася. Так, у текстах згадано будівлі, які збереглися і можуть стати об'єктами літературного туризму, – Уманського залізничного вокзалу, Жіночої гімназії, Чоловічої прогімназії, гідролокації Остапівського ставу, які нині є частиною каскаду фонтанів «Перлина кохання». Зберіглась і будівля готелю «Лондон»/«Регіна», де полюбляють обідати героїня і її подруга Устина Марківна, а готелі «Франція» та «Бель-Вью» були зруйновані під час другої світової війни. Готель «Лондон», який зараз перебуває в аварійному стані після кількох пожеж, є однією з пам'яток, які полюбляють демонструвати туристам уманські екскурсоводи, бо з ним, за переказами, пов'язано перебування в місті відомих зарубіжних політичних діячів у роки війни. Щоправда, цю споруду було збудовано трохи пізніше змальованих Безверхнім часів, уже на початку ХХ століття. Автор йде на свідомий анахронізм, як і при згадці будівлі Жіночої гімназії, що також була споруджена вже у ХХ столітті. Він навмисне «зістарив» ці будинки, щоб героїня діяла серед знакових для архітектури Умані споруд, які також стали туристичними візитівками міста.

Свої релігійні потреби Софія Павлівна задовольняє в костелі Успіння Пресвятої Діви Марії, домовій церкві Марії Магдалини та соборі, який називали Військовим. Останній не зберігся, а перші два дійшли до наших часів. Костел Успіння Пресвятої Діви Марії, який за часів радянської влади втратив свої дві вежі, знаходиться на вже описаній вище локації в центрі Умані, а домовою церквою входить до комплексу будов колишнього Головного училища садівництва (нині Уманський аграрний університет), що перебуває практично на території Національного дендрологічного парку «Софіївка». Таким чином, письменник фактично закінчує літературні мандри читача в туристичній перлині рідного міста.

Софіївка, яка в описуванні Безверхнім часи називалась Царициним садом, стає місцем драматичних подій в романі «Порцеляновий погляд». Один зі злочинів скоєно в так званій підземній річці Ахеронт, яка з'єднує Верхнє й Нижнє (Ахерусійське) озера. Довжина цієї рукотворної річки, збудованої у 1796-1800 роках, 224 метри, повітря потрапляє до тунелю через 4 люки, зроблені в стелі. При зовнішніх подувах вітру з цих люків долинають моторошні звуки, схожі на стогін. За задумом архітекторів, це повинно було нагадувати плач душ померлих, які перевозить у потойбіччя Харон.

Таким чином, маршрут, розроблений в своїх творах Дмитром Безверхнім

для літературного туризму, розпочинається від Уманського залізничного вокзалу, продовжуючись у історичному центрі Умані, де можна оглянути будинок колишнього Василіанського Свято-Богородицького монастиря, споруду готелю «Лондон», костел Успіння Пресвятої Діви Марії, будівлі Жіночої гімназії і Чоловічої прогімназії, а також гідролокації Осташівського ставу. Потім він переходить до комплексу колишнього Головного училища садівництва з домовою церквою Марії Магдаліни і закінчується у Національному дендрологічному парку «Софіївка».

Список використаних джерел

1. Безверхній Д. Порцеляновий погляд : роман. Київ : Темпора, 2020. 296 с.
2. Безверхній Д. Порядні пані вмирають самітно : повість, оповідання. Київ : Темпора, 2022. 268 с.
3. Безверхній Д. Імперія одностенки : роман. Київ : Темпора, 2024. 448 с.
4. Полікарпова О. Ю. Художня література і туризм як способи пізнання культурної спадщини. *Туристична індустрія: сучасний стан та пріоритети розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Луганськ, 2009. С. 258-262.